

'De Kerk blijve spreken en handelen ten opzichte van het volk Israël naar de eis van Gods Woord.

Vreeze Gods dringe ons, deze dingen voor Zijnen troon uit te spreken. Hij ontferme Zich over ons en onze kinderen.'¹

Een aantal hervormde predikanten ontving dit stuk vermoedelijk reeds op woensdagavond 19 maart. Onder hen moet zich één of moeten zich meerdere personen bevonden hebben die onmiddellijk de *Sicherheitspolizei* of andere organen van de bezetter waarschuwden, althans: donderdagmorgen vroeg werden Gravemeyer en Donner gearresteerd. Vrijdag werd Gravemeyer er in een eerste verhoor van beschuldigd dat de kanselafkondiging, twee dagen later, bedoeld was als sein tot een algemene opstand – een herhaling als het ware, maar dan op groter schaal, van de Februaristaking. Het kostte hem niet veel moeite, de dwaasheid van die beschuldiging aan te tonen. Zaterdagmiddag werd hem toegezegd dat hij vrijgelaten zou worden. Hij besloot toen, er het zijne toe bij te dragen dat het op zondag niet tot ordeverstoringen zou komen: nog vanuit de gevangenis droeg hij het bureau van de Synode op, zaterdagavond telefonisch aan de predikanten in alle grote steden te berichten dat er wel een bidstond moest zijn doch dat de kanselafkondiging zonder enige explicatie achterwege moest blijven. 'Het motief was', schreef Gravemeyer enkele dagen later, na zijn vrijlating, 'door deze daad een overtuigend bewijs te geven, dat de kerk geen politieke bijbedoelingen nastreeft.'²

Gravmeyers ingrijpen werd op 28 maart door de Algemene Synodale Commissie eenparig goedgekeurd, maar het sprak vanzelf dat de gang van zaken, aldus Touw, 'de nodige verwarring' binnen de hervormde kerk wekte en dat menigeen zich in het bijzonder afvroeg of Gravemeyer wel het recht had, persoonlijk de voorlezing van een door het kerkbestuur vastgestelde kanselboodschap af te gelasten. Die predikanten welke men telefonisch had kunnen bereiken, lieten die voorlezing inderdaad na, menigmaal tot teleurstelling van de kerkgangers onder wie zich in menige plaats het gerucht verspreid had dat er op zondag 23 maart in de kerken iets bijzonders zou gebeuren. In Enschede waar de hervormde kerken, aldus de *Sicherheitsdienst*

¹ Tekst in Touw: *Het verzet der Hervormde kerk*, dl. II, p. 37. ² Brief, 24 maart 1941, van K. H. E. Gravemeyer aan de hervormde predikanten, a.v., p. 38. Gravemeyer heeft het in zijn eigen uitleg doen voorkomen alsof hij niet voor Duitse druk gezwich was. Wij achten die uitleg niet overtuigend: Gravemeyer wist dat de lastgeving die hij telefonisch liet doorgeven, de Duitsers welkom was. Wij menen bovendien dat juist uit het vervolg van het kerkelijk verzet duidelijk blijkt dat Gravemeyer zich na het gebeuren van maart '41 innerlijk voorgenomen heeft: nooit meer toegeven!